

تبدیلیء جا اھیائڻ ۽ عدم تشدد تي پڌل عمل

AGENTS OF CHANGE AND NONVIOLENT ACTION

HARDY MERRIMAN

CONSERVATION BIOLOGY, VOLUME 22, NO. 2, APRIL 2008
TRANSLATION: DECEMBER 2016

تبدیلیء جا اھڃاڻ ۽ عدم تشدد تي ٻڌل عمل

عدم تشدد تي ٻڌل عمل عام ماڻهوءَ لاءِ انصاف، آزادي ۽ حقن لاءِ وڙهڻ جو هڪ رستو آهي. عدم تشدد جي ان رستي کي اڪثر اخلاقي عدم تشدد سان ڳنڍيو ويندو آهي پر مان ان کي هڪ الڳ مظهر طور سمجهان ٿو، اخلاقي مسئلي کان بلڪل الڳ ته جيئن ان معاملي کي چڪتاڻ ۽ تضادن جي وقت ۾ ڪيئن هڪ الڳ سياسي هٿيار ۽ حڪمت عملي طور استعمال ڪري سگهجي ٿو.

عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪن جو بنياد ان ڳالهه تي هوندو آهي ته ڪنهن به سماج ۾ طاقت جو سرچشمو پس و پيش عوام ئي هوندو آهي. ان جي برعڪس سماج ۾ رائج خيال اهو آهي ته طاقت ان وٽ آهي جنهن دولت هٿ ڪئي هجي ۽ هو ايترو سگهارو آهي جو طاقت جو استعمال ڪرڻ جو حق رکي ٿو. هيءَ سمجهڻ ضروري آهي ته طاقتور ان ڪري مڇل مڇل لڳي ٿو ڇو جو هن جي اطاعت ٿئي ٿي، ماڻهو هن جا تعبيرار ٿيو هلن ٿا، سماج ۾ تعبيداري جون روايتون موجود هجن ٿيون، پر جيڪڏهن سماج ۽ ان جا ماڻهو پنهنجون وفاداريون تبديل ڪن، اطاعت ڪرڻ ڇڏي ڏين ته سماج ۾ طاقت جو توازن تبديل ٿيندو. حڪمرانن ۽ وڏيون ڪمپنين جي بالادستي ۽ حڪمراني نه هلي سگهندي جيڪڏهن ماڻهو هنن جي اطاعت ڪرڻ ڇڏي ڏين.

تنهن ڪري عدم تشدد تي ٻڌل عمل ۽ تحريڪون ان ڪري ڪامياب ۽ اثرائتيون ٿين ٿيون ڇو جو اجتماعي طور ماڻهو حڪمرانن جي اطاعت ڪرڻ ڇڏي ڏين ٿا. اهڙيون تحريڪون ڊرامائي انداز ۾ اوجتو وڌا ڇال ڏئي طاقت جو توازن تبديل ڪري سگهن ٿيون مثال طور انڊيا جي آزادي جي تحريڪ جو ڪي ڏسو جيڪا عدم تشدد تي ٻڌل هئي. يا آمريڪي سول رائٽس (شهري حقن واري تحريڪ) واري تحريڪ، پورهيتن جون ڪيتريون ئي تحريڪون به ان جو مثال آهن، 1960 جي ڏهاڪي ۾ يونائيٽڊ فارم ورڪرس تحريڪ، 1986 ۾ فريڊينڊ مارڪوس جو زوال، 1988 ۾ آگسٽو پنوشي جي پڄاڻي، 1980 ۽ 1990 جي ڏهاڪي ۾ ڏکڻ آفريڪا ۾ اپارٽائيڊ جو خاتمو، سال 2000 ۾ سلوڊين ملاسوڪ جي اقتدار جي پڄاڻي، 2004 ۾ يوڪرين ۾ آمريت جو خاتمو. اهي سڀ تبديلين جا ڪيترائي قسم ٿي سگهن ٿا مثالن جڏهن ماڻهو اجتماعي طور ڪو فيصلو ڪن ته هو ڪجهه به ڪري سگهن ٿا، ڪنهن مصنوعات جو بائيڪاٽ ڪن يا متبادل ادارا ۽ معاشي سرشتا قائم ڪرڻ چاهين. عدم تشدد تي ٻڌل ان قسم جا عمل ٽن مختلف ڪيٽيگرين ۾ ورهائي سگهجن ٿا: پهريون ايڪٽ آف ڪميشن، يعني ماڻهو اهڙا عمل ڪن ٿا جن جي هنن مان توقع نه ٿي ڪئي وڃي، يا کين ان جي اجازت نه ٿي هجي. ٻيون: ايڪٽ آف اوميشن مطلب ته ماڻهو اهو ڪم نه ٿا ڪن جن جي هنن مان توقع رکي وڃي ٿي يا جيڪو هنن جو فرض هجي ٿو، ٽيون ڪيٽيگري هيٺ هو مٿين ٻنهي ڪيٽيگرين کي گڏائي يعني ڪجهه حصو اهو ڪن ٿا جنهن جي هنن مان توقع نه هوندي آهي ۽ ڪجهه حصو جيڪو هنن جو فرض هجي ٿو.

ڪافي ماڻهو اهو وساري ويٺا آهن ته سماج جي اندر طاقت جا اصل مظهر هو پاڻ آهن. توڻي جو تدريسي عمل، وڏيون ڪمپنيون، حڪومتون ۽ مکيه ڌارا جي ميڊيا بار بار اهو ورد ڪندي رهي ٿي ته طاقت فقط ڪجهه فردن وٽ آهي جيڪي سرڪاري بلڊنگس ۽ ڪارپوريت شعبي جي آفيسن ۾ رهن ٿا، ۽ پيئسو ۽ هٿيار ئي طاقت جو اصل ذريعو آهن. اهو نظريو، سوچ جو زاويو ۽ فڪر سندن مفادن جي حق ۾ آهي. دنيا جي تاريخ ۾ جيڪي به عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪون ڪامياب ٿيون آهن انهن پنهنجن ماڻهن کي گڏيل عمل ذريعي سجاڳ ڪيو آهي، کين منظم ڪيو آهي، ۽ عوام جا هجوم

جڏهن هڪ مقصد لاءِ گڏ ٿيا آهن تڏهن هو پئسي ۽ فوجن کان وڌيڪ طاقتور ثابت ٿيا آهن. عوامي تحريڪن کي اها ڳالهه ذهن نشين ڪرڻ گهرجي، هو ماڻهن کي بار بار اها ڳالهه سمجهائين ۽ سندن گهڻو زور ان نقطي تي هجي.

ڳالهه کي اڳيان وڌائيندي هي نقطو به نظر ۾ رکڻو پوندو ته ڪامياب تحريڪون نه صرف ماڻهن کي اهو ٻڌائينديون آهن ته هو ئي طاقتور آهن بلڪه هو عام خلق آڏو حاصل ڪرڻ جهڙا مقصد پڻ رکندا آهن، پوءِ اهي مقصد لکت ۾ پيش ڪري عام ماڻهوءَ تائين پهچائيندا آهن. پنهنجي سوچ کي ماڻهن تائين پهچائيندا آهن. اهي فتحون ممڪن آ ته محدود هجن پر جڏهن خلق تائين پهچڻ ٿيون ته انهن جو اثر وسيع ٿئي ٿو. مثال طور آمريڪا ۾ هليل شهري حقن (سول رائٽس) واري تحريڪ، آمريڪي رياست الباما ۾ 1955 ۽ 1956 ۾ ٿيل مشهور واقعو جنهن ۾ بس ۾ ڪارن ۽ اچڻ کي الڳ الڳ وهاريو ويندو هو ۽ بعد ۾ 1960 نيش ويل ۾ ٿيل واقعو. جن بعد ۾ وڏين تحريڪن کي جنم ڏنو. خود هندستان جي آزادي واري تحريڪ جي پٺيان ڪجهه اهم واقعا جو وڏو ڪردار رهيو جن ۾ لوڻ جي ڪاٽڻ وارو ايڪٽ ۽ 1930 ۽ 31 ڌاري جوڙيل ٻيا قانون. جڏهن حاصل ڪيا ويا تڏهن اهي ڪي وڏا مقصد نه هئا خاص ڪري جڏهن انهن جي پيٽ بعد ۾ حاصل ڪيل وڏن مقصدن سان ڪئي وڃي، مثلاً آمريڪا جي ڏکڻ وارين رياستن ۾ اچڻ ۽ ڪارن جي وچ ۾ متيبد واري پاليسي جو خاتمو، يا وري هندستان جي آزادي حاصل ڪرڻ. پر انهن نئين مقصدن جو وڏو ڪارج تحريڪن جو محرڪ بنجڻ هو، انهن نئين قدامت وڏين تحريڪن لاءِ اتساهه بخشيو. انهن نئين ڪاميابين ماڻهن کي هي ڳالهه سمجهائي ته سندن عمل بيڪار نه آهن، انهن جو قدر ۽ اثر ٿئي ٿو ۽ پيو ته تبديلي آڻڻ جي هنن ۾ صلاحيت موجود آهي، ان احساس جي باعث ئي هنن جي عوامي حمايت ۾ واڌ ٿي ۽ اڳتي هلي اهي تحريڪن قومي توڙي عالمي منظر تي عام ٿيون.

اهي مقصد ان ڪري حاصل نه ٿيا هئا ڇاڪاڻ جو هندستان جي آزادي جي تحريڪ ۽ آمريڪن سول رائٽس تحريڪ جا مضبوط اخلاقي بنياد هئا يا صرف هن ان جي صحيح هجڻ ڪافي هو. بلڪه اهي مقصد ان ڪري حاصل ٿي سگهيا ڇاڪاڻ جو انهن جي حاصلات لاءِ جدوجهد ۽ تحريڪ جا جديد نوان طور طريقه استعمال ڪيا ويا، تمام گهڻي محنت ڪئي وئي ۽ حالتن جو صحيح جائزو ورتو ويو. دنيا جي تاريخ ۾ عدم تشدد تي ٻڌل سمورين ڪامياب تحريڪن جا پٺيان به اهڙن ئي عملن ۽ قدامت جو ڪردار هوندو آهي. پر تنهن جي باوجود به ڪافي ماڻهو عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪن پٺيان انهن محرڪن کي سمجهي نه سگهندا آهن ۽ هو سياسي جدوجهد کي فقط غصي جو اظهار، جلسا جلوس ۽ اخلاقي فتح تائين محدود سمجهن ٿا يا وري چوندا آهن ته انهن تحريڪن جي ڪاميابي جي پٺيان ڪنهن هڪ پر ڪشش شخصيت جو مک ڪردار هوندو آهي جن وٽ ڪو ڪرشماتي پاور هوندو آهي جنهن ڪري اهي مقصد حاصل ٿيندا آهن. ايئن هر گز نه هوندو آهي، نه ئي وري ان لاءِ ڪي اهڙا ماڻهو گهربل هوندا آهن جيڪي نظرياتي طرح عدم تشدد جا پوئلڳ هجن. ان قسم جي تحريڪ لاءِ ضرورت ان جي ڳالهه هوندي آهي ته اهڙو تصور هجي جيڪو ماڻهن کي ميڙي هڪ ڪري، متحد ڪري، اثرائتي حڪمت عملي هجي، عوام سان رابطو واضع هجي، ۽ مخصوص حالتن پٺاندر عمل هجڻ گهرجن. عدم تشدد واريون تحريڪون هر علائقي جي مخصوص ۽ منفرد حالتن پٺاندر هونديون، ڪو هڪڙو حل نه هوندو جيڪو هر هنڌ لاڳو ٿئي. اهڙين تحريڪن جا رهنا اصول تقريبن ساڳيا هوندا آهن مثلاً فيصلو گڏيل راءِ سان ڪرڻ ۽ انهن کي سڀني طرفان قبول ٿي وغيره، پر انهن فيصلن جو اطلاق هر معاشري جي مخصوص حالتن کي نظر ۾ رکندي ڪيو

ويندو آهي. پوءِ اهو ڪو جرئت تي ٻڌل عوامي عمل هجي يا اقتداري قوت جي رعيت مٿان اطاعت کي ڪمزور ڪرڻ جو ڪو ٻيو عمل. ماڻهن لاءِ اهو هڪ اهڙو عمل هجي ٿو جنهن ذريعي هو سماج ۾ سياسي ميدان جوڙڻ ۾ مددگار ثابت ٿئي ٿو جنهن ذريعي ظالم حڪمران کان ڪسيل حق وٺي سگهجن.

خوشقسمتيءَ سان ان موضوع تي تمام گهڻو تحقيقي ڪم ڪيو ويو آهي ته ڪي.ن مختلف ماڻهن عدم تشدد ذريعي ماضيءَ ۾ ۽ تاريخي طور ان حڪمت عمليءَ ذريعي پنهنجا حق حاصل ڪيا آهن. عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪن بابت ڄاڻ جي تمام گهڻي طلب موجود آهي، اهي سمورا ماڻهو جيڪي عوامي طاقت جي اهميت سمجهن ٿا ته عدم تشدد تي ٻڌل عمل ڪافي نتيجو خيز ثابت ٿي سگهن ٿا. پر ان موضوع تي اوهان کي اڪثر اخبارن ۾ اهڙيون تحريرون نظر نه اينديون، ڪيترائي سياستدان اوهان کي ان موضوع تي ڳالهائيندي به نظر نه ايندا پر جي اوهان هيٺئين سطح تي سرگرم ڪارڪنن، سول سوسائٽي جي اڳواڻن سان ڳالهائيندا ته دنيا جي هر ڪوئي مان اوهان کي اهي خبرون ۽ آواز ٻڌڻ ۾ ايندا. ڇاڪاڻ ته هنن کي خبر آهي ته هر معاشري ۾ تبديلي جو اهڃاڻ ماڻهو ئي هجن ٿا ۽ حقيقي تبديلي عوام مجاهدين جي اچڻي آهي. هو ڪنهن اڳواڻ جو انتظار نه ٿا ڪن جيڪو اچي سندن اڳواڻي ڪري ڇو ته کين خبر آهي ته حڪومتون ۽ وڏيون ڪمپنيون (ڪاپوريٽ شعبو) ان حوالي سان پيش رفت نه ڪنديون، نه ئي هو عوامي حقن لاءِ ڪجهه ڪنديون جيڪڏهن ماڻهو کين دٻاءُ وسيلي عمل لاءِ مجبور نه ڪن ۽ سندن احتساب نه ڪن. تنهن ڪري سڄي دنيا ۾ ماڻهو عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪن لاءِ واجهائي رهيا آهن پوءِ اهو ووت جو عمل هجي، قانون ۾ تبديليون هجن يا تبديليءَ لاءِ ٻيا ڪي روايتي طريقه هجن. هنن لاءِ اهو هڪ حقيقت پسنداڻو رستو آهي جنهن ذريعي هو پنهنجي قوم، برادري، آبادي ۽ علائقن لاءِ حق، آزاديون، انصاف، عورتن جا حق، اقليتن ۽ مقامي ماڻهن جي حقن کان وٺي ماحولياتي حقن تائين مقصد حاصل ڪري سگهجن ٿا. عدم تشدد تي ٻڌل تحريڪن جا مقصد ڪهڙا به هجن پر ان لاءِ ابتدائي گهرجون ساڳيون هجن ٿيون سو آهي ماڻهن جي ذهنن ۾ طاقت جي تصور کي تبديل ڪرڻ. انسان ذات جي منزل تبديل ڪرڻ لاءِ هن قسم جي ڄاڻ ماڻهن سان وٺڻ انتهائي ضروري آهي، کين سجاڳ ڪرڻ ۽ کين سندن لڪل طاقت سمجهائڻ ۽ ان جي اگاهي ڏيڻ.